

Könyvismertetés.

Jézus. Lélektani tanulmány Szt. Lukács evangéliuma mentén. Irta Dr. Wajditsch Alajos. Budapest 1907. „Pátria“ kiadása. Ára 2 korona.

Korunk jellemző sajátása, hogy mindent a tudós szemüvegén keresztül szeret vizsgálni és megítélni, természeti és vallási jelenségeket egyaránt. Lázasan kutatja a törvényszerűséget az anyagi és szellemi világban s ha nem találja meg, ritkán ismeri be az „ignorabimust“, de hypothesisok felállításával véli szolgálni az emberi gondolkodás előrehaladottságát. A tudóst rendszeren a legnehezebb s eddig még meg nem fejtett problémák izgatják; áll ez minden tudományra, így a theológiára is. És itt első sorban a vallásalapító személyisége képezi a kutatás igazi tárgyát, mert ezzel esik vagy áll maga az általa alapított vallás is. Nem csoda tehát, ha Jézus személyisége is kezdettől fogva érdekelte a kutató emberi észet. A különböző korban írt, különböző irányú művek természetesen más-más eredményre jutnak s tagadhatatlan, hogy írójuk egyéniségén kívül sokszor magukon hordják koruknak vallási, bölcsészeti hatását, általában a korhangulatot. Korunk mai irányzatát „modernnek“ szoktuk nevezni. Ez a modernismus jellemzi Dr. Wajditsch — az orvos — tanulmányát is. A természetbuvár módja szerint igyekszik a „páratlan ember“, Jézus személyiségével tisztába jönni s országa törvényeinek, — kikutathatatlannak látszó tényezők hatástanulmányozása alapján — legalább sejtelmére eljutni, mert dicséretre méltó őszinteséggel ismeri be, hogy „Jézus országát a mai (természet)-tudománnyal egészen megérteni és ismertetni lehetetlen.“ Ezek alapján szerzőtől a becsületes jószándékot elvitatni nem lehet. De több érdeme a kérdés fejtegetése körül nincs is, mert új módszerével egyetlen kérdést sem tudott, s nem is tudhatott megoldani általános érvényszerűséggel. Sympathiából Lukács evangéliumát veszi alapul s fontosabb adatait lépésről lépésre vizsgálja, miközben magukat az adatokat történeti valóságoknak fogadja el. És épen ebben a körülményben rejlik a legyőzhetetlen nehézség a szerző számára, mert az egyes valódi csodákat a természetbuvárnak is vagy hittel megértenie vagy egyszerűen elvetnie kell, természettudományilag megmagyarázni vagy épen igazolni épen azért nem lehet, mert „csodák.“

Lukács iránti bizalmának kifejezése után szerző keresztelő János születéséről elmélkedik. Zakariás a templomban alvás közben, vagy álomszerű állapotban egy oly tényleg létező erőnek megnyilatkozását látta, melynek természettörvényszerű ha-

tása Zakariásra Gábrriel angyalnak hatása volt. Ez auto-suggestióból származó visionárius hallucinatio megdöbbeneti Zakariást, s így ideiglenes némasága orvosilag is lehetségesnek ismerhető el. A gyermek némának megjósolására — ugymond — már sokszor volt példa, Erzsébet késő vénségében való fogánása ellen az orvosi tudomány mit se tud felhozni. Tudományos szempontból Jézus parthenogenesisét illetőleg sem mellette, sem „ellene“ nem hozhat fel érveket. A Szt. Lélek létezését — spirítiszta jelenségek hatása alatt — elfogadja, de természetesen az ő szent lelke nem a keresztyén Szent Lélek, hanem „a testi érzékkel nem érzékelhető erő, mely emberfeletti módon intelligens és az embert, mint a maga mivoltában gondolkodó lényt repektálja s tőle különvaló“. A pásztorok látomását nem tömeges érzékcsalódásnak, de tömeges „távolbalátásnak“ tartja, ami mindenestre nagyon is modern hypothesis. Jézus gyógyításait — mint nem csodákat — a mai orvosi tudomány tapasztalataival igazolja: a hysteriás betegek s ördöngösök meggyógyulásának oka Jézus suggestiója s a betegek nagyfoku autosuggestiója (hite) volt s ez alapon „Jézus gyakorlati ügyessége a suggestiv terápia tudományában messze fölötte áll minden idevágó modern tudásunknak s képességünknek“. Ezzel azonban szerző semmi újat nem mondott.

Módszere különben az, hogy amit kézzel foghatólag az orvosi vagy természettudomány alapján megmagyarázni nem tud, ahhoz csekély jelentőségű analógiát keres s ennek a meghosszabbítási vonalába, vagyis tökéletesebb fokára, helyezi a Jézus által eszközölt s megfajthatatlan csodákat. Csakhogy itt jut a szerző önmagával ellentétbe, mert amikor e „meghosszabbítási vonalon“ Jézus minden csodatettét valóságnak veszi, akkor már nem a természetbuvár szól belőle, hanem — a hívő. Pl.: Jézus lecsendesíti a tengert. Ezt a tényt is elfogadja s magyarázza a maga módja szerint. Szerinte u. i. ha komoly tudósok pusztá akaratanlyilvántartására, minden érintés nélkül, az asztal felemelkedhetik a gravitatio törvényének csufságára, sőt a mérlegre állítva veszt-het vagy nyerhet súlyában ugy csak a tények „meghosszabbítási vonalába“ kell állítanunk Jézus akaratnyilváníását s megérthetjük racionális alapon a csodát. Hogy ez nem „magyarázat“ vagy „megoldás“, az nyilvánvaló dolog, mert ha hiszünk Jézus csodáiban, úgy meghosszabbítási vonal nélkül is hívők vagyunk, ha pedig nem hiszünk, ugy a mi meggyőződésünk megváltoztatására absolute semmi komoly jelentősége sincs a mozgó asztalnak, — hátha még annak lehetőségében kételkedünk is! Ker. János kételkedését is a spiritismus alapján szeretné megérteni: Ker. János oly medium lehetett, ki a saját productumában — a fehér galamb látományában — abnormis módon nem hitt. Hogy micsoða értéke van e hypermodern hypothesisnek, azt ki-ki könnyen eldöntheti önmagában.

Jézus magnetikus erőt, „odot“ bocsájhatott ki magából a „hit szívócsövén keresztül“, amely gyógyított, még pedig vagy közvetlenül (vérfolyásos asszony Mk. 5₂₈) vagy közvetve a tanítványok által aképen, hogy azok magnetizmusát „a köbre emelte“. . . E magnetikus erő birtokában gyógyíthatta meg Jézus még a vakot is s gyógyíthattak a tanítványok is. Ezért érthető — mondja a szerző, hogy miért tartja vissza Jézus tanítványait az ő jövőbeni szenvedéseinek közhírré tételétől: mert ezzel a nép autosuggestiója megszűnven, az ő ősi keletű suggestív magnetikus ereje is meggyöngyülne. — Amint Jézus csodás tetteinek ismeretlen tényezőit a szerző a már ismert természettudomány, úgy az ő országát is a mi lelki világunk „meghosszabbítási vonalába“ helyezi s szerinte az a jó ember jár az Isten országára felé vezető úton, akinek nemes tulajdonságai a képzelhető legnagyobb tökéletességre törnek csupán az egyéniségben rejlő, jó lelki lényegből kifolyólag.

Szerzőnek, mint orvosnak, lehetnek szép természettudományi ismeretei, de theologiai ismereteinek hiányát — amin elvégre csodálkozni nem igen lehet — többször elárulja, amikor egyes helyeket a valódi értelemmel homlokegyenest ellentétben magyaráz, vagy egyes helyekből képtelen következtetéseket von le. Így pl. egyenesen meglepő, hogy Luk. 7, 24-35 fejtegetésében a segítségül vett Mt. 11, 14.-et s 17₁₀₋₁₃-at szószerint véve ráolvassa Jézusra, hogy e helyeken Illés próféta szelleme Jánosban a buddhista lélekvandorlás eszméjének javára beszél!? Bővebben foglalkozik e kérdéssel János 9₁₋₇ tartott eszmélkedésében. Jézus a szájnyal terapiának meghosszabbítási vonalán gyógyítja a vakonszületett ifjút, mielőtt még a tanítványok megkérdézik: „Mester, melyik vétkezett, ez-é, vagy ennek szülei, hogy ez vakon született?“ Szerző szerint ez a kérdés csakis úgy érthető, hogyha a tanítványok kérdését megelőzte volt Jézusnak egy oly kijelentése, mely szerint az ember megszületése előtt is létezik oly állapotban, hogy vétkezhetik is. Hogy Jézus oly nyilatkozatot tett volna, azt az Írásnak mind betűje, mind szelleme egyenesen kizárja, de szerző nem is az írást hívja bizonyosságul roppant merész hypothesisének igazolására, hanem a somnambulismus terén szerzett — saját tapasztalatait, ami mindenesetre igen furcsa dolog. Most ezen feltételét alkalmazza Jézus egyes mondásaira, helyesebben belemagyarázza azokba. E szerint — ugymond — Jézusnak eme szavait Ker. János felől: . . . „ő amaz Illés, aki eljövendő vala“ (Mt. 11₁₄) szószerint érteni tényleg volt alap. Továbbá Jézus Nikodemushoz intézett eme szavait is: „Ha valaki ujonnan nem születendik, nem láthatja az Istennek országát“ s „Ne csudáljad hogy azt mondom néked: Szükség néktek ujonnan születetnek“ (Ján. ev. 3, 3-7) feltétlenül szószerint értette, mert különben — ugymond — miért kérdezné Nikodemus csodálkozva: „ . . . Mi módon születethetik az ember,

aki vén?" (Ján. 3₄). E primitív exegésisen kívül még egy nem kevésbé naív érveléssel támogatja felvételét. „És mindezekről eltekintve, vajjon elegendő lehetne *egyetlen* emberélet a végleges begyakorlására mindannak, amit Jézus „hegyi beszédében“ (Mt. 5. 6. 7) foglaltatnak? Végezetül merészen kimondja a következményt: „Bizonyos, hogy Jézus hitt a reinkarnációban.“ . . . Nos mi az igazság tudatában még merészebben mondhatjuk, hogy Jézus soha sem hitt a reinkarnációban, mert erre sehol még csak egy halovány nyomocskát se találunk. Jézus nem volt buddhista, hanem — Jézus.

Jézus feltámadását szerző a spiritizmussal igazolja. Saját tapasztalatai szerint u. i. egy szellem képes testbe tömörülni s ez a test, — bár szemmel még nem látható, — de lefotografálható. Jézus szelleme tökéletesebben tudott testbe tömörülni.

A „függelékben“ szerző a már ismert „meghosszabbítási vonal“ segítségével azon csodákat fejtegeti, melyek a többi evangéliumokban találhatóak. — Végeredményül pedig levonja ama következtetését, aminek bizonyítására törekedett kezdettől, hogy lelki világunk tapasztalt jelenségeiből kialakulhat egy Jézuskaliberű ember fogalma.

Bizonyos, hogy szerző könyve megírásában eredeti, új csapáson haladt s a maga módja szerint célját el is érte, mert önmagával elhitette, hogy egy Jézuskaliberű ember lehetséges . . . Azonban nem gondolta meg, hogy a „mozgó asztalt“ Lázár feltámasztásától oly véghetetlen óriási távolság választja el, hogy ha azt mégis a maga „meghosszabbítási vonalán“ valónak tudja elfogadni, úgy már nem a tudomány, de a hit régiójában él, amikor aztán nincs szükség se spiritizmusra, se somnambulizmusra, se buddhizmusra, se orvosi- s természettudományra, hanem Péter vallomására: „Te vagy ama Krisztus, az élő Istennek fia“. — Könyve különben épen eredetiségénél fogva érdekes s nem tekintve a bevezetés trivialis stílusát s néhány ugyanilyen szellemű hasonlatát, szépen van megírva, sok helyen élvezhető is.

* * *

Die Gemütsart Jesu. Nach jetziger wissenschaftlicher, insbesondere jetziger psychologischer Methode erkennbar gemacht von *Julius Baumann*, ord. Prof. der Philosophie an der Universität Göttingen. — Leipzig 1908.

E munka szerzője — egyike a leghallgatottabb göttingeni egyetemi tanároknak — még jobban hangsúlyozza munkájának a mai kor színvonalán álló tudományos alapját, mint az előbbi. Azonban Baumann egészen más eszközökkel dolgozik s más eredményre is jut, mint Wajditsch. Ennél el kellett ismernünk az eredetiséget s tárgya iránti tiszteletteljes kegyeletet, mindez Baumannnál hiányzik. Önálló theol. ismeretei nincsenek — önállóan egy véleményt se kockázhat meg —, hanem ha ilyenekre szüksége van, Wellhausen, Harnack, Schürer, Holzmann, Heitmüller

stb. theologusok munkáit idézi. Alapul Márkot, textusul mintegy Werner: „Der religiöse Wahnsinn“ c. iratát veszi, melynek egyes tételeit sorban alkalmazza Jézusra s környezetére.

Baumann vezető gondolatai ilyesfélék: Jézust nem tartja szükségképen vallásos örültnek, megelégszik „mai tudományos pszichologiai ismeretei“ alapján azzal a felvétellel, hogy kezdettől fogva egész életén keresztül „Nervenüberreizung“-ban szenvedett. Jézus működésének koronája az ördögűzés volt, amint Pál szerint is a keresztyénség nem egyéb, mind a daemonokkal való küzdelem, ugyanígy fogta fel azt az őskeresztyénség is. (?) Jézus messiási öntudatát autosuggestióból, Ker. János suggestív prédikációjából s az Ó-Testamentum hamis felfogásából merítette. Természetes, hogy Jézus suggestióval gyógyított, az összes meggyógyult betegek hysterikusak voltak, Jairus leánya tetszhalott, az őt kenyér és két hal csak biztatás volt, hogy a közellevő falvak lakói ellássák az éhező sokaságot, a tengeren járás visio stb. az ismert recept szerint. Jézus Jerusalemben demonstrative földi messiásnak proclamálja magát, mert a nép úgy fogadta s ő nem tiltakozik e felfogás ellen. Különben halálát az Ó-Testamentumból olvasta ki magának — bár alaptalanul — s azt hitte, hogy országa halála után nemsokára be fog következni; az ő mennyországa pedig lényegileg nem más, mint daemionűzés, beteggyógyítás és másokon való segítés. — Az angyal látása Jézus koporsójában az asszonyok víziója volt, akikbe maga Jézus suggerálta a feltámadás hitét.

Szerző idáig jutva — miután tulajdonképeni feladatát nem is fejtegette — levonja a konsequentíát: az evangéliumban való hitet a mai tudomány kizárja. Jézus jövendölései nem teljesedtek be, amit Jézus magára vonatkoztatott az Ó-T.-ből, tarthatatlan, daemonok kiűzése, hysterias betegek gyógyítása manapság is elfordul, a csodákat ama rajongó kor fantáziája szülte. Még tovább megy egy lépéssel: a vallás sem egyéb, mint bizonyos mértékű „Nervenüberreizung“ — idegtúlfeszültség. A keresztyénségből semmit se lehet megtartani, kivéve a mások felsegítésének tanát, a mennyországnak lényegileg ezt kell nyújtani. Az eddigi tévelygő nézetekkel szakítani kell, a hit (= az érzelem és fantázia kívánsága) helyébe lépjen a tudás. Ezzel szerző szerencsésen eljutott a nihilbe. Újat azonban semmit se mondott, mert ugyanezeket elmondották már előtte is sokan, ha nem is oly fitymálva mint ő. Eredeti a műben csak az, aminek a valóságban semmi alapja sincs s amit nem is lehet komolyan venni, hogy Jézus működésének koronája, országa, Pál ap. keresztyénsége, nem volt egyéb mint ördögűzés. Érdekes jelensége e mű annak, hogy hová sodorhat egy különben elismert tudóst is az abszolút tagadás, a mások s a maga tudományának imádása.

Göttingen.

Törteli Lajos.
cand. theol.